

Çeviribilim Bölümlerinde Verilen Derslerin, Özellikle Bilgi Teknolojileri Derslerinin, Çeviri Edinci Kazanılmasına Katkısı

Ulvican Yazar

Sakarya Üniversitesi, uyazar@sakarya.edu.tr

Özet

Çeviri yetileri çevirmenin etkin çeviri yapması için gerekli olan bilgi ve beceri birikimleridir. Bu bilgi ve beceri birikimlerini tümüne de çeviri yetileri denmektedir. Bunların öğrencilere orantılı bir şekilde edindirilmesi Çeviribilim bölümlerinin öncelikli hedefi olmalıdır. Bu hedef doğrultusunda verilecek dersler ve bu derslere ait içerikler dikkatlice belirlenmeli, bu içerikler belirlenirken Çeviribilim bölümleri olan üniversiteler bir araya gelerek fikir alışverişinde bulunarak ortak bir içerik hazırlanmasına özen gösterilmeli ve bu hazırlanan ders içeriklerine de sadık kalınarak eksiksiz uygulanmalıdır. Bu çalışmanın amacı, bu yetilerin Çeviribilim bölümlerinde yer alan derslerin içeriklerindeki yerinin araştırılmasıdır. Bu amaçla; birinci bölümde çeviri yetilerinin ne olduğu, neleri kapsadığı açıklanacak, ikinci bölümde ise Türkiye'deki bazı üniversitelerin Çeviribilim bölümlerinde verilen derslerin içerikleri incelenip, verdikleri zorunlu derslerin bu yetilerin kazandırılmasındaki rolü ve önemi ortaya konulacaktır (iki devlet, iki özel üniversite). Son bölümde ise ders ağırlıklarının özellikle çeviri amaçlı kullanılabilmesi için verilen Bilgi Teknolojileri derslerinin bu yetileri öğrencilerine kazandırması için yeterli olup olmadıkları tartışılacak ve yetilerin daha etkili şekilde kazandırılması için önerilerde bulunulacaktır.

Anahtar sözcükler: Çeviri Edinci, Çeviri Edinci Kazanılması, Bilgi teknolojileri

Courses Offered at the Departments of Translation Studies, Especially Information Technology Courses, Contribution to Acquiring Translation Competence

Abstract

Translation competences are the accumulation of knowledge and skills that are required for the translator to make effective translation. This accumulation of knowledge and skills are called the translation competence. To make their student gain these competences in proportion should be the primary goal for the translation study departments. Towards this goal courses and its contents should be carefully identified, and while identifying these contents universities having translation study departments should come together to exchange ideas to determine a common content and also these common contents should be fully applicable.

The goal of this study is to investigate the place of these competences in the contents of the courses offered by the translation studies departments in Turkey. For this purpose in

the first part the translation competences and their scope will be explained, in the second part investigating the role and importance of the compulsory courses offered in gaining the competence at the Translation Studies Departments of some universities in Turkey will be introduced (two state and two private universities). In the last part whether or not the courses are appropriate, especially for Information Technology Courses used for Translation for gaining these competences will be discussed and recommendations will be given for gaining these competences more effectively.

Key words: Translation Competence, The Acquisition of Translation Competence, Information Technologies

Giriş

Çeviri edinci veya başka bir deyişle çeviri yetileri, öğrenilebilir ve haliyle öğretilbilir yetilerin tümünü kapsamaktadır. Bu kapsam içinde; anadil yetisi, erek dil yetisi, kültür yetisi, çeviri kuramları yetisi, metin yetisi, uzmanlık bilgisi yetisi, araştırma yöntemleri yetisi ve teknoloji yetisi yer alır. Bu yetilere daha çok yazılı çeviri yetisinin alt yapısını oluşturmasına rağmen sözlü çeviri yetilerine de faydası olmaktadır ancak sözlü çeviri yapmak için bu yetilerden daha fazlasına ihtiyaç vardır. Bu sebeplerden dolayı çevirmende yazılı ve sözlü yetilerinin aynı oranda gelişmesi beklenemez. Bu yetiler uzmanlık alan bilgisinde olduğu gibi uzmanlaşma gerektirmektedir. Teknolojinin gelişimiyle de çeviri yetilerinde ön plana çıkan teknoloji yetisi olmuştur. Yani bilgi teknolojilerini çeviri amaçlı kullanabilme yeteneği diyebiliriz.

Anadil Yetisi:

Anadil; kişinin doğduğu andan itibaren içinde bulunduğu aile ve çevre içerisinde öğrendiği dildir. Terimsel karışıklığa neden olmamak için, ana dilin Almancada Muttersprache, İngilizcede ise Native language, mother tongue anlamına geldiğini belirtmek isterim. Ana diline hakim ve ana dili bilincine sahip bireyler aynı ulus içerisinde yaşayan diğer insanlarla ortak bir düşünce sistemine ve evreni birlikte anlama ve kavrama yeteneğine sahip olurlar. Bu yeteneğe sahip olan çevirmen de çevirisini doğru ve güvenilir bir şekilde yapma olanağına sahip olur. Peki, ana dil yetisi nasıl kazandırılabilir?

Ana dil derslerinde kullanılan ders araç ve gereçleri büyük önem taşımaktadır. Kullanılacak olan kaynaklarda kelime ve kavramlar düzeyinde tutarlılıkların olması ve ana dilin söz varlığının sözcükleri ve deyimleriyle birlikte söz konusu kaynaklarda kullanılması gerekmektedir. Günümüzde Türkçe sözlüğün yüz binlerce sözcük ve on binlerle ifade edilen deyim varlığı bulunmaktadır Bu deyim ve sözcük varlığı da ders kitaplarındaki metinlerde mümkün olduğu kadar çok ve farklı bağlamlar içerisinde kullanılmalıdır.

Kendi ana diline hakim olamayan öğrencilerin diğer derslerde de sıkıntı yaşadığı görülmektedir. Dolayısı ile anadiline hakim olmayan bir çevirmenin de zorluk yaşayacağı aşikardır. Bu da doğal bir sonuçtur. Çünkü ana dili dersi çeviri yetisi için olmazsa olmazdır.

Çeviri açısından ana dili eğitiminin okuma eğitimi ile çok sıkı bir bağı vardır. Kitap okumayan öğrencilerin dili iyi kullanamadıkları, okuduklarını da anlamadıkları gerçeğinden yola çıkarak çevirmen de okuduğunu anlamayacak, metni analiz edemeyecek ve sonuç

olarak ortaya hatalı çeviriler çıkaracaktır. Bunları gidermek için çeviri bölümlerinde, çevirmen adayları olan öğrencilere mutlaka farklı bağlamlara sahip metinler üzerinden eğitim verilmelidir.

Erek Dil Yetisi:

Erek dil yapılan çevirinin yazıldığı, söylendiği dildir. Çevirmen erek dil yetisine sahip olmalıdır. Bu yeti kısaca erek dilde gramer yapısı yetisi, kelime yapısı yetisi, sesbilimsel özellikleri yetisi ve en önemlisi de pragmatik yetisini kapsamaktadır. En önemlisi pragmatik yetisidir çünkü pragmatik erek dile uygun iletişim stratejilerini kullanmayı içerir. Diller arası aktarım, söz konusu dil öğelerinin farklı toplumsal durumlara göre - iki tarafın birbirleriyle olan ilişkisi, ortam ve iletişimin amacı gibi - değerlendirilmesi ve dilin en uygun şekilde kullanılması ile gerçekleşir. Çevirmen gramer yetisine sahip olsa bile eğer pragmatik yeterliliğe sahip değilse ki dilbilgisel öğeleri yetkin bir biçimde kullanan çevirmen adayları öğrencileri bu yetiye sahip olmadıkları takdirde hatalı çeviriler yapmaktadırlar. Örneğin, dilbilgisel açıdan karmaşık ve doğru sözcükler kullanabilen ileri dil seviyesindeki bir öğrencinin, yukarıda sözü edilen başarısızlıkları yaşamaması - ana dilden erek dile uygun olmayan sözcükler aktarması veya söz eylemlerinde erek dile ait edim sözel güçleri doğru yansıtamaması- yaygın olarak karşılaşılan bir olaydır. Bu tür başarısızlıkları, dolayısıyla yanlış aktarımlara yol açmaktadır. Bunun önlenmesi için öğrencilere erek dil yetisi içerisinde ağırlıklı olarak edim biliminin kazandırılması gerekmektedir. Çünkü pragmatik yeterlilik, erek dilde olan yazılı ve sözlü metinleri doğru şekilde anlamayı ve haliyle aktarmayı olumlu yönde etkilemektedir.

Bu yetinin öğrencilere edindirilmesi için erek dilde farklı metinler seçilmeli bu metinlerde yer alan söylemlerini incelenmeli ve bu şekilde söylemleri farklı bağlamsal faktörlere göre kullanma yetisine sahip olacaklar, bu konuda bilinçlenecekler ve erek dili farklı durumlarda doğru bir biçimde kullanabileceklerdir.

Kültür Yetisi:

Kültürlerarası edinc, hem küresel dünyamızda başka kültürleri öğrenmek, hem de çok kültürlü ülkelerde farklı kültürden insanların birbirlerini tanımaları ve iletişim kurmaları açısından çok önemli bir yeri vardır. Bireyler çok kültürlü dünyada yaşamaya hazırlıklı olmaları gerektiğinden kültürlerarası edinc çalışmaları çok önemlidir. Bu bakımdan, gerek iş dünyasında, gerek eğitim alanında kişilerin kültürlerarası kimlik özelliklerini edinmiş olmaları çok önemlidir. Kültürlerarası edincin herhangi bir derecesinde olan bir kişi, hem kendi toplumunda hem de başka toplumlarda, diğer kültürlerle arasında ilişkileri görebilen ve aynı zamanda, hem diğer kültürlerden insanlar hem de o kültüre ait insanlar için yorum yapabilen ve uzlaştırıcı olmayı becerebilen kişi oldukları için tek kültürlülükten kurtulmuş, çoklu kültürlü dünyada var olabilmeyi başarabilen kişidir. Kültürlerarası edinc vasfına sahip kişi, aynı zamanda, kendisinin ya da başkalarının kültürlerini eleştirel ve çözümsel olarak anlayabilme becerisine sahip olma yanında, kendi bakış açıları bakımından bilinçliliğe de erişmektedir.

Kültürel bakış, çeviri becerisinin ayrılmaz parçalarından biridir. Zira “çeviri birçok katmanın aynı anda saydamlaştırılarak kaynak metnin erek kültür için (yeniden) üretildiği karmaşık bir süreç içinde gerçekleşen bir eylem türüdür.” (Eruz 2003, s. 72) Diğer taraftan kültür edinci, “kişinin kendi üyesi olduğu kültürden ve içinde bulunduğu durumdan soyutlama,

yabancı kültürü izleme, bunları yaparken de gözlemlerini oluşturduğu varsayımları belli bir durumda hedefi ve kültürü uygulama becerisi” olarak adlandırılır. Bu anlayış çerçevesinde artık çevirmenlerden çalışmalarında kültür boyutunu dikkate almaları beklenmektedir. Çünkü farklı kültürler arasında hedeflenen iletişimin gerçekleşip gerçekleşmemesi ve nasıl gerçekleştiği, çevirmenlerin kültür konusundaki yetkinliğine ve edincine bağlı bir durumdur (Amman 2008, s. 73).

Sonuç olarak, iş hayatında, dil öğretimi ve çeviri eğitiminde, bireylerin kendi kültürlerinin dışındaki kültürlere de açık olmaları, bireyleri diğer ülkelerle ilişkilerde ve kendi ülkelerinde farklı etnik gruplarla iletişim kurmalarında ve etkin ve hatasız çeviri yapabilmeye, çeviride kültür öğelerinin yanlış yorumlanmaması ve bu yanlış yorumlamadan doğabilecek düzeltilmesi zor olan çeviri hatalarına yol açmamak açısından kolaylık sağlayacaktır.

Kültür edinci sağlamak için erek dilde filimler seyrettirilebilir, erasmus, ve diğer programlar aracılığıyla öğrencilerin erek dilin konuşulduğu ülkelere gönderilebilir, ve kültür öğelerinin yoğunlukta olduğu metinler üzerinde çalışmalar yaptırılabilir.

Çeviri Kuramları Yetisi:

Kuram, her şeyden önce uygulanması gereken kesin, değişmez kural ve ölçütler ortaya koyan ve bunlarda ısrar eden önermeler yerine çeviri olgusunu betimleme doğrultusunda olası ilişkileri ortaya koymak biçiminde anlaşılmalıdır. Kuram sezgi kazandırıcı, görüş açıcı, bireysel yaratıcılığı besleyip öne çıkarıcı, geliştirici tutumların benimsenmesine olanak veren, ortak çalışmalar ya da tek tek üretilen metinler üzerinde eleştirel değerlendirmelere açık bilgilerdir. (Yurdanur1996 s. 257) Ayrıca uygulamalar sırasında deneyimlerle geliştirilen bazı yöntemleri, metin çözümleme stratejileri, zor kararların alınmasında belirsizliklerle başa çıkmak için başvurulacak çözüm yollarını gösterebilir, ama hiçbir zaman kuramsal bilgiler “hiçbir zaman uygulamacıları aynı ölçütleri kullanmaya zorlayan bağlayıcı yönetsel kurallar bütünü değildir. Kuramsal ilkeler kural koyucu, uygulamacıları kısıtlayıcı, sınırlayıcı değil aksine onları geliştirici, yaratıcılıklarını özendirici, yönlendirici bilgilerdir” (Gündoğdu 2004, s. 98-99) Kuramsal bilgiler yalnızca, “uygulamalar sırasında deneyimlerle geliştirilen bazı yöntemler, metin çözümleme stratejileri, zor kararların alınmasında belirsizliklerle başa çıkmak için başvurulacak çözüm yolları” biçiminde değerlendirilmelidir (Gündoğdu 2004, s. 99). Kuram bilgisi öğrencilere mutlaka verilip ve aynı zamanda kuram uygulama ilişkisi edindirilmelidir.

Çeviri kuramlarının uygulamayla örtüşebilmesi için her şeyden önce kuramların genel ilkelerini özümsemek gerekir. Kuramların genel ilkelerinin özümsemesi yapılacak çevirilerde kuramla uygulamanın birbirinden uzak kalmasını önleyebilir. Kuramsal bilgilerin sağlayacağı genişlik ve derinlikle uygulamalarda karşılaşılan olası çeviri sorunlarının çözümünü kolaylaştırabilir. Ayrıca, kuramsal bir yaklaşımla yapılan çevirilerde kuramın uygulama üzerindeki etkisini belirlemek de olanaklı olur. Böylece uygulama deneyiminden elde edilecek bilgilerle daha bütünlüklü kuramsal betimlemeler yapılabilecektir. Kuramsal bilgi olmadan daha sağlıklı çeviri yapılamayacağı gibi uygulamadan kopuk bir kuram da düşünülemez.

Metin Yetisi

Bu yeti için özetle metin alımlama ve üretimi konusunda bilinçlenme diyebiliriz. Amman (2008, s. 78). metin edincini, “kişinin hem yabancı bir kültürde hem de kendi öz kültüründe metinleri anlaması ve metin üretimiyle ilgili becerisi” olarak tanımlar. Amman’a (2008, s. 78) göre bir metni anlamak, okuma alışkanlıklarımıza ve okuma stratejilerimize bağlıdır. Bir metni nasıl ve hangi yoldan anladığımız ve onu nasıl anlamlandırdığımız çeviri becerisinin edinilmesi açısından üzerinde önemle durulması gereken noktalardan biridir. Metni anlama ve anlamlandırma sürecinin sonunda erek kültür dizgesi içerisinde oluşturulacak metin, “bir şeyi nasıl ifade edeceğimizle ilgilidir. Bu noktada “bu metinle ne elde etmek istiyorum ve metni kimin için hangi durumda üretiyorum?” gibi sorular öne çıkmaktadır (Amman 2008, s. 78). Metin edincinin kazanılması çevirmen adaylarının bu sorulara vereceği yanıtlarda saklıdır. Öğrencilere özellikle metin bağlamının çözümlenmesi ve bu bağlamın erek kültürde benzer bağlam oluşturmaya yarayan eğitimler verilmelidir. Bağlamsal anlamlandırma aşaması (iletinin alınması ve aktarılması) son amaç olarak görülebilir. Metin edincinin kazandırılması içinde de farklı koşut metinlerden faydalanılması ve öğrencilere çeviri amaçlı metin çözümlenme yöntemlerinin edindirilmesi önemlidir.

Uzmanlık Bilgisi Yetisi

Uzmanlık alanlarında yapılan çeviriler kastedildiğinde “teknik çeviri” kavramı da kullanılabilir. Oysa uzmanlık alanı hukuk, iktisat, tıp ve teknik gibi yine kendi arasında alt alanlara bölünüyor. Yazınsal alanda yapılan çevirilerle karşılaştırıldığında teknolojik gelişmelerin ve uluslararası kurumlaşmaların ve etkileşimin bir gereği olarak uzmanlık alanlarında yapılan çevirilerin payı, yirminci yüzyılın son çeyreğine doğru özellikle yoğunlaşarak günümüzde yaşamımızın her alanını kuşatmış bulunmaktadır. Yukarıda belirtilen uzmanlık alanlarındaki metinleri çevirmek için sadece o alanla ilgi sözlüğü kullanarak değil bahsi geçen alanlarla ilgili formel eğitim almak veya alaylı olarak bu alanla ilgili yazılmış kitaplardan uzmanlık alan bilginizi geliştirmek gerekmektedir.

Araştırma Yöntemleri Yetisi

Bilgi toplama, kaynakları doğru ve hızlı kullanma, elektronik veri bankaları, koşut metinler, çeviri bellekleri, makine çevirisi sistemlerini verimli bir biçimde kullanabilme yetilerini içerir.

Özellikle Uzmanlık alanıyla ilgili bilgi eksikliğinde çevirmenin eksik olduğu bilgileri edinmek için çeşitli sistematik araştırma yöntemlerini kullanması gerekebilir. Bunları içerisinde bulunduğu duruma göre kendi tercihini belirleyebileceği gibi, klasik, genel yöntemleri de kullanabilir. Sözlük kullanımı, uzman kişilerden yardım alma, erek dildeki koşut metinler üzerinden çalışma, konuyla ilgili olarak genel kültür bilgisi edinme gibi. Ancak çeviri edimi sırasında araştırma yöntemi olarak bir çevirmenin kazanması gereken yeti, çevirinin sürat ve etkinliği açısından neyi, nerede, ne şekilde araştırması gerektiğini biliyor olmasıdır. Araştırma yöntemlerinde yetkin olan bir çevirmende çeviri hatalarını en alt seviyede tutar.

Teknoloji Yetisi

Günümüzde nasıl AutoCAD yazılımını bilmeyen mühendis olmazsa çeviri teknolojilerini yani bilgisayar destekli çeviri (CAT) programlarını bilmeyen de çevirmen olmaz. Bu programlara örnek olarak Trados, MemoQ, MetaTaxis verilebilir.

Bilgisayar Destekli Çeviri (Computer-aided translation ya da Computer-assisted translation; İngilizce kısaltması CAT, Türkçe kısaltması BDC) Özellikle, teknik belgeler, kullanım kılavuzları vb. gibi kullanım metinleri denilen metin türlerinin çevirisinde ve özel bir çeviri türü olan yerelleştirme işlemlerinde BDC'den sıkça yararlanır. BDC yazılımları başlıca üç bileşenden oluşur: çeviri belleği, terminoloji yönetimi ve çeviride proje yönetimi. Ayrıca metin düzenleme yazılımlarıyla uyumlu çalışabilmeleri için gerekli arabirimlere, daha önce yapılmış çevirilerin sisteme eklenmesi amacıyla kullanılan eşleştirme (alignment) yazılımlarına ve çevirmenlerin değişik dosya biçimleriyle çalışmasını sağlamak amacıyla kullanılan metin dönüştürücülere sahiptir.

Bu tür yazılımlar, yapılan çevirileri çeviri birimlerine ayırarak kaynak ve erek metin çeviri birimlerini eşleştirmek suretiyle çeviri belleğinde saklar. Daha sonra yapılan çevirilerde aynı ya da benzer çeviri birimlere rastlandığında çeviri belleği bu birimleri çevirmenin kullanımına sunar. Böylece çevirmen benzer cümlenin daha önce nasıl çevrildiğini öğrenir ve bellekteki çeviriden yararlanarak daha hızlı ve tutarlı çeviri olanağına sahip olur. BDC yazılımları, çeviri belleği olarak güçlü veritabanı yazılımlardan ya da paralel metinlerden yararlanır.

Özellikle çeviri alanında kalite olgusunun öne çıkmasıyla birlikte çeviri sürecinin toplam kalite yönetimi anlayışıyla ele alınmaya başlanmasından sonra entegre sistemler öne çıkmaya başlamıştır. Bu tür sistemler çeviri, uzman kontrolü, yazım kontrolü ve biçim kontrolü gibi alt süreçlerden oluşan çeviri sürecinin kontrol edilmesini ve yönetilmesini sağlar. Hatta sunucu ve istemci temelinde çalışan sistemler sayesinde çevirmenlerin çevrimiçi ya da çevrimdışı olarak Internet üzerinden çeviri yapmalarına olanak sağlarlar.(wikipedia.org)

Bundan dolayıdır ki çeviri teknolojileri çeviribilim bölümlerindeki öğrencilerin edinmeleri sağlanmalı ve çeviri teknolojilerinden farkında ve onların yetkin kullanıcıları olarak üniversite eğitimlerini tamamlamalıdır.

Sözlü Çeviri

Sözlü çeviri dil yeteneğinden çok daha fazlasını gerektiren bir etkinliktir. Sözlü çevirinin mümkün olması için belli bir düzeyde dil bilgisine sahip olmak gereklidir ama bu tek önkoşul da değildir. Bu nedenle dili bilen herkesin sözlü çeviri yapabileceği tümüyle yanlış ve hatta zararlı bir yaklaşımdır. Sözlü çeviri sözcüklerin bir dilden diğerine aktarılmasından çok daha ileri bir etkinliktir. Bu etkinlik yazılı çevirinin sözlü dengi de değildir. Yazılı çeviride yazar, çevirmen ve yazılı metnin okuyucusu ayrı ayrı çalışırlar. Oysa ki sözlü çeviride bu üç safha hemen hemen aynı anda ve aynı mekanda olur. Konuşmacı, sözlü çevirmen ve dinleyici arasında doğrudan bir iletişim söz konusudur. Sözlü çevirmenlik bir dilde söylenmiş olan sözlü bir metni anlayıp anında onu bir başka dilde anlaşılır bir biçimde aktarmayı mümkün kılan ender bir yetenektir.

Çoğu dilbilimciler yazılı çevirideki dinamik ya da eş etki (dynamic influence or equivalent effect principle) ilkesinin sözlü çeviride de geçerli olduğu kanısını paylaşıyorlar. Onlara göre başarılı bir çeviri konuşmacının kendisini doğrudan anlayabilen dinleyiciler üzerinde yaratmak istediği etki ya da izlenimi sözlü çevirmenin kendisini dinleyenler üzerinde yaratmasıyla mümkün olur. Sözlü çevirinin temel amacının iletişim olduğu konusunda bir uzlaşma vardır ve bu etkinliğin başarılması içinde ilgili dillere ve kültürlere egemen olmak

ön koşuldu. Bunlara ek olarak iyi bir duyarlılık, konuya ilişkin bilgi, entelektüel kapasite, konsantrasyon, iyi bir bellek, mükemmel işitme ve güzel konuşma yeteneği sayılabilir. Sözlü çevirmenin istenilen etkiyi yaratabilmesi için kaynak dilde işittiği mesajı, çok hızlı bir biçimde anlayıp, çözümleyip ve özümledikten sonra erek dilde tekrar aktarabilmesi gerekir.

Sözlü çeviri aşamalarını üçe ayırabiliriz;

Sözlü çevirmen sözlü metni çok dikkatli bir biçimde dinleyip anlamak zorundadır. Çünkü iyi duyamadığı ve anlayamadığı bir mesajı doğru aktarabilmesi mümkün olamaz. Bu aşamada çevirmen çok etkin bir biçimde dinlediği mesajı, hızla kavrayıp amaç dile aktarabilmek için çok iyi yoğunlaşmak zorundadır, her aşama, doğa olarak, bir sonraki aşamayı ve tüm çevirinin kalitesini etkiler. Bu başka deyişle, her aşamanın başarısı bir öncekine bağlıdır. Sözlü çevirmen dikkatini tek tek sözcüklerden çok onların aktarmak istediği anlam üzerinde yoğunlaştırmalıdır. Buna özetle işitme ve anlama aşaması denebilir

Sözlü çeviri doğal bir etkinlik olmayıp yoğun bir çabanın sonucu olduğuna için, çözümleme, sözlü çevirmen için çok önemlidir. Çevirmen sözlü metnin ifade edilen kısmı üzerinde yaptığı çözümlemelere dayanmak zorundadır. Çünkü gerisi henüz bilinmemektedir. Bu aşamada çevirmenin entelektüel bilgisi ve kültür zenginliği işittiklerini çözümlemek ve özümlemekte yararlı olacaktır. Sözlü çevirmen aktarılmak istenilen temel fikirler üzerinde dikkatini yoğunlaştırmak onları amaç dilde ifade edecek sözcükleri ve terimleri seçmek durumundadır. Buna da çözümleme ve özümleme aşaması denebilir.

Sözlü çevirmen konuşmayı anlayıp, anlamını özümledikten sonra anlamı sözcüklerden soyutlayıp dinleyicisinin anlayacağı terimlerle amaç dilde yeniden ifade eder. Bu ifadede sözcükler çevirmenin olmakla beraber fikir ve üslup konuşmacının olmalıdır. Bu aşamanın başarılı olması diğer etmenler yanında çevirmenin ne denli bir hatip olduğu ile orantılıdır. Bu aşamada yeniden ifade etmek aşamasıdır.(Çakır Abdülkadir, sözlü çeviri ve çeşitleri,2006)

Ders İçeriklerinin İncelenmesi

Bu bölümde çeviri eğitimi veren önder konumda olan üniversitenin ilgili bölümlerinin ders programları karşılaştırmalı olarak incelemeye alınmıştır. Karşılaştırmaya esas alınan ölçüt ise, yukarıda sözünü ettiğimiz zorunlu derslerdeki çeviri yetileridir. Bu anlamda her bir bölümün uyguladığı ders programları, içeriksel açıdan değerlendirilmiş ve farklı adlar altında olanlarda içeriksel bütünlük sağlıyorlarsa, ilgili kategoriler altında sınıflandırılmış ve derslerin eğitim-öğretim programlarındaki yerine ve ağırlığına bakılmış ve bu ölçütler altında değerlendirmeler yapılmıştır.

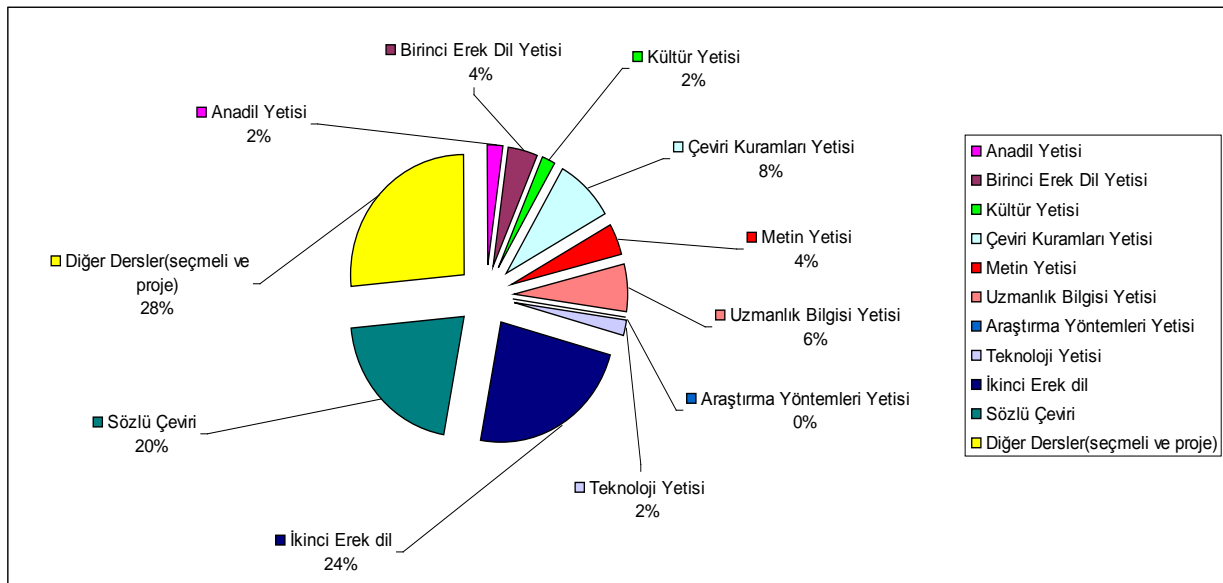
Boğaziçi Üniversitesi

Aşağıdaki tabloda Boğaziçi Üniversitesi Çeviribilim bölümünde 8 yarıyıllık ders programları incelemeye alınmıştır. Bu istatistik çalışmada toplam derslerin 8 yarıyıllık programdaki dağılımına baktığımızda anadil yetisi geliştirmeye yönelik derslerin % 2 oranında, birinci dil edincini geliştirmeye yönelik derslerin %4 oranında, ikinci dil edincini geliştirmeye yönelik derslerin % 24 oranında, kültür odaklı derslerin % 2 oranında, kuramsal derslerin %8 oranında, metin yetisini geliştirmeye yönelik derslerin % 4, uzmanlık bilgisi yetisini geliştirmeye yönelik derslerin %6 oranında, araştırma yöntemleri yetisinin geliştirilmesine yönelik derslerin olmadığına, teknoloji yetisinin geliştirilmesine yönelik derslerin % 2

oranında, sözlü çeviri yetisini geliştirmeye yönelik derslerin % 20 zorunlu derslerin ağırlıkları incelendiğinde inceleme dışında kalan proje ve seçmeli derslerin % 28 oranında olduğu görülmektedir.

Boğaziçi Üniversitesi çeviribilim bölümünde uygulanan 8 yarıyıllık ders programına bakarak sözlü çeviri yetisinin kazandırmaya yönelik derslerin ağırlığının ilk sırada geldiği onu ikinci erek dil yetisi (C dili) kazandırmaya yönelik derslerin izlediği daha sonrasında da çeviri kuramları yetisi, uzmanlık alan bilgisi yetisi, metin yetisi ve birinci erek dil yetisinin(B dili) aynı oranda olduğu, anadil, teknoloji ve kültür yetisinin de aynı oranda olduğu ve son olarak araştırma yöntemleri yetisinin geldiği görülmektedir.

Boğaziçi Üniversitesi

Şekil I: Derslerin 8 yarıyla göre dağılımı

Hacettepe Üniversitesi

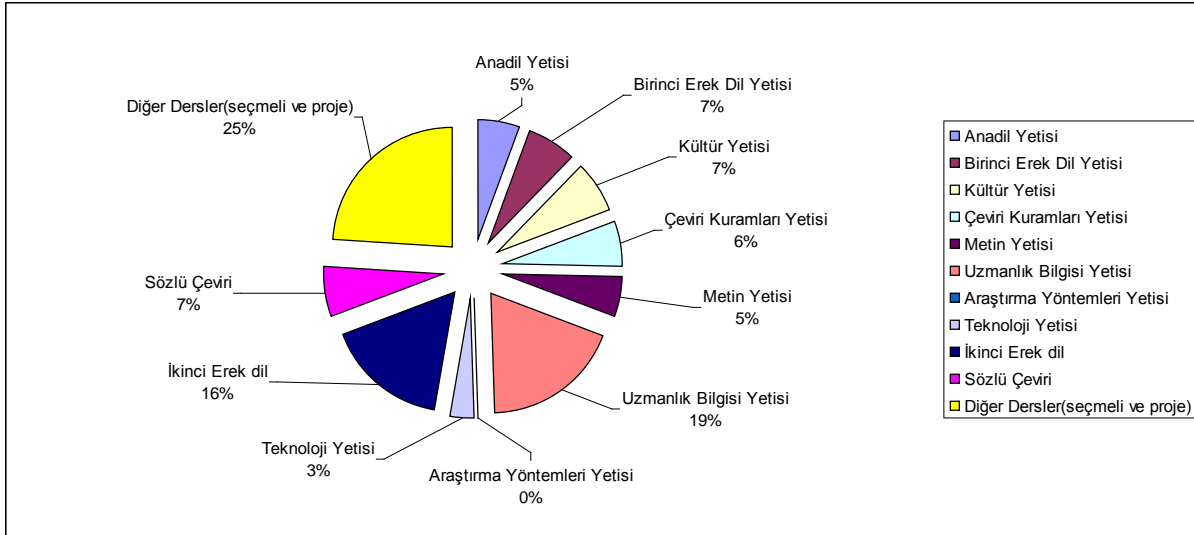
Bu üniversitede yazılı ve sözlü çeviri uzmanlığı ayrımı yapılmaktadır. İlk 5 dönemde alınacak olan temel çeviri eğitimi dersleri ortaktır. 5. dönemin sonunda öğrenciler yazılı ve sözlü çeviri alanlarına ayrılır. Sözlü çeviri alanında uzmanlaşmak isteyen öğrencilerin sözlü çeviriye giriş dersini başarıyla tamamlamış olmaları ve öğretim üyesi ve profesyonel konferans çevirmenlerinden oluşan en az 3 kişilik bir jüri önünde yapılacak Sözlü Çeviriye Yatkınlık Sınavında başarılı olmaları gerekir. Sınava girmeyen ya da başarısız olan öğrenciler eğitimlerine yazılı çeviri alanında devam ederler. Bu çalışmada yazılı çeviride uzmanlaşma alanı incelemeye alınacaktır.

Aşağıdaki tabloda Hacettepe Üniversitesi çeviribilim bölümünde 8 yarıyıllık yazılı çeviride uzmanlaşma alanına göre olan ders programları incelemeye alınmıştır. Bu istatistik çalışmada toplam derslerin 8 yarıyıllık programdaki dağılımına baktığımızda anadil yetisi geliştirmeye yönelik derslerin % 5 oranında, birinci dil edincini geliştirmeye yönelik derslerin % 7 oranında, ikinci dil edincini geliştirmeye yönelik derslerin % 16 oranında,

kültür odaklı derslerin % 7 oranında, kuramsal derslerin % 6 oranında, metin yetisini geliştirmeye yönelik derslerin % 5, uzmanlık bilgisi yetisini geliştirmeye yönelik derslerin % 19 oranında, araştırma yöntemleri yetisinin geliştirilmesine yönelik derslerin olmadığına, teknoloji yetisinin geliştirilmesine yönelik derslerin % 3 oranında, sözlü çeviri yetisini geliştirmeye yönelik derslerin %7 oranında, proje ve seçmeli derslerin % 25 oranında olduğu görülmektedir (inceleme dışında kalmaktadır).

Hacettepe Üniversitesi çeviribilim bölümünde 8 yarıyıllık yazılı çeviride uzmanlaşma alanına göre olan ders programına bakarak uzmanlık bilgisi yetisini kazandırmaya yönelik derslerin ağırlığının ilk sırada geldiği onu ikinci erek dil yetisi (C dili) kazandırmaya yönelik derslerin izlediği daha sonrasında da, kültür yetisi, sözlü çeviri yetisi ile birinci erek dil yetisinin(B dili) aynı oranda olduğu, çeviri kuramları yetisi, metin yetisi anadil yetisi aynı oranda, teknoloji yetisi ve en son olarak araştırma yöntemleri yetisinin geldiği görülmektedir.

Hacettepe Üniversitesi

Şekil II: Derslerin 8 yarıyıla göre dağılımı (yazılı çeviride uzmanlaşma)

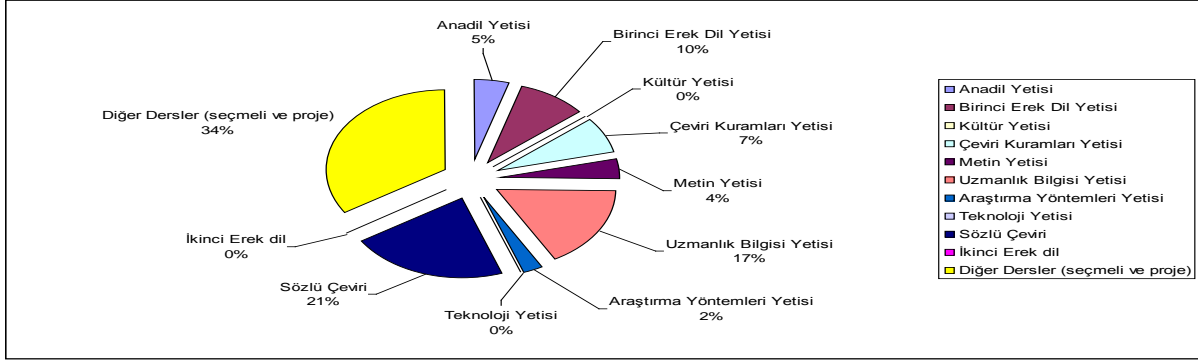
Yeditepe Üniversitesi

Aşağıdaki tabloda Yeditepe Üniversitesi Çeviribilim bölümünde 8 yarıyıllık ders programları incelemeye alınmıştır. Bu istatistik çalışmada toplam derslerin 8 yarıyıllık programdaki dağılımına baktığımızda anadil yetisi geliştirmeye yönelik derslerin % 5 oranında, birinci dil edincini geliştirmeye yönelik derslerin % 10 oranında, kültür odaklı derslerin % 2 oranında, kuramsal derslerin %8 oranında, metin yetisini geliştirmeye yönelik derslerin % 4, uzmanlık bilgisi yetisini geliştirmeye yönelik derslerin % 17 oranında, araştırma yöntemleri yetisinin geliştirilmesine yönelik derslerin % 2 oranında, teknoloji yetisinin geliştirilmesine yönelik derslerin olmadığına, sözlü çeviri yetisini geliştirmeye yönelik derslerin % 21 zorunlu derslerin ağırlıkları incelendiğinde inceleme dışında kalan proje ve seçmeli derslerin % 34 oranında olduğu görülmektedir.

Yeditepe Üniversitesi çeviribilim bölümünde uygulanan 8 yarıyıllık ders programına bakarak sözlü çeviri yetisinin kazandırmaya yönelik derslerin ağırlığının ilk sırada geldiği

onu ikinci uzmanlık alan bilgisi yetisi kazandırmaya yönelik derslerin izlediği, daha sonrasında da birinci erek dil yetisinin(B dili), çeviri kuramları yetisi, , anadil, metin yetisi ve araştırma yöntemleri yetisi geldiğini, teknoloji ve kültür ve ikinci erek dil yetisi (C dili) kazandırmaya yönelik derslerin olmadığı görülmüştür.

Yeditepe Üniversitesi

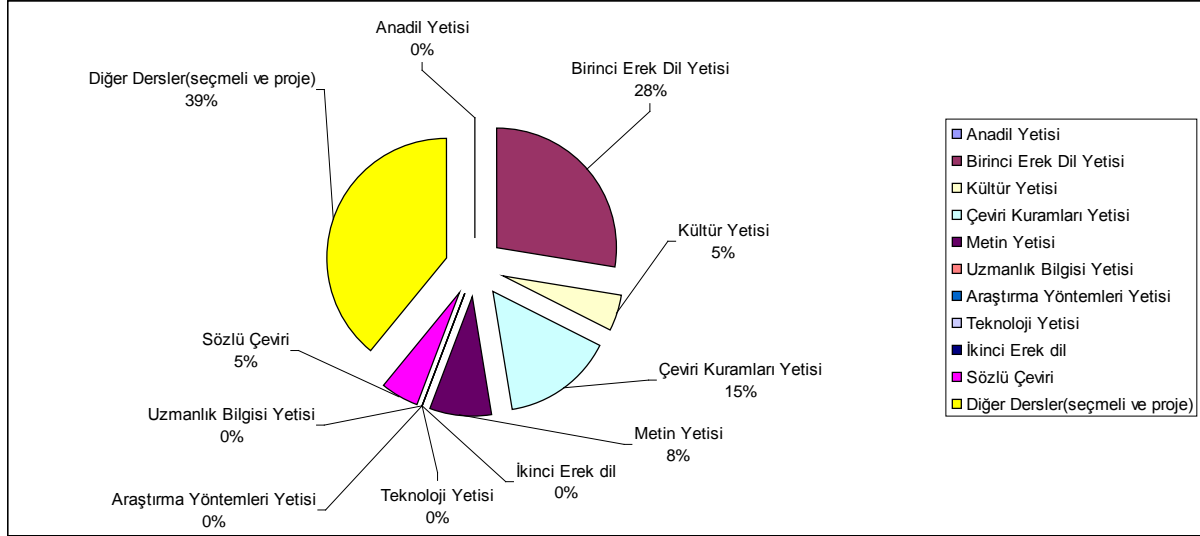
Şekil III: Derslerin 8 yarıyla göre dağılımı

Haliç Üniversitesi

Aşağıdaki tabloda Haliç Üniversitesi Çeviribilim bölümünde 8 yarıyılık ders programları incelemeye alınmıştır. Bu istatistik çalışmada toplam derslerin 8 yarıyılık programdaki dağılımına baktığımızda anadil yetisi geliştirmeye yönelik derslerin olmadığı, birinci dil edincini geliştirmeye yönelik derslerin %28 oranında, ikinci dil edincini geliştirmeye yönelik derslerin olmadığı, kültür odaklı derslerin % 5 oranında, kuramsal derslerin %15 oranında, metin yetisini geliştirmeye yönelik derslerin % 8, uzmanlık bilgisi yetisini geliştirmeye yönelik derslerin olmadığı, araştırma yöntemleri yetisinin geliştirilmesine yönelik derslerin olmadığı, teknoloji yetisinin geliştirilmesine yönelik derslerin olmadığı, sözlü çeviri yetisini geliştirmeye yönelik derslerin % 5 zorunlu derslerin ağırlıkları incelendiğinde inceleme dışında kalan proje ve seçmeli derslerin % 39 oranında olduğu görülmektedir.

Haliç Üniversitesi çeviribilim bölümünde uygulanan 8 yarıyılık ders programına bakarak birinci erek dil yetisinin(B dili) yetisinin kazandırmaya yönelik derslerin ağırlığının ilk sırada geldiği onu çeviri kuramları yetisi kazandırmaya yönelik derslerin izlediği daha sonrasında da, metin yetisi, kültür yetisi ve sözlü çeviri yetisinin geldiğini, teknoloji, araştırma yöntemleri, ikinci erek dil (C dili), anadil, uzmanlık alan bilgisi yetileri derslerinin olmadığı görülmüştür.

Haliç Üniversitesi

Şekil IV: Derslerin 8 yarıyla göre dağılımı

Sonuç

Üniversitelerde verilen çeviri eğitimi yetilerini kazandırmayı amaçlayan derslerin bu edinçleri geliştirecek ağırlıkta ve birbirini tamamlayacak nitelikte olmalıdır. Bahsi geçen iki devlet ve iki özel üniversitelerin çeviri bölümlerinin yürürlükteki 8 yarıyılılık ders programları incelendiğinde bu dört üniversitede de çeviri edinci kazandırmaya yönelik derslerin olduğu fakat her birinde farklı çeviri edinçlerin gelişmesine ağırlık verildiği görülmüştür. Su da bir gerçektir ki bütün bu edinçlerin geliştirilmesine yarayan bu derslerin de ne kadar içeriklerine uygun olarak uygulanıp uygulanmadığı ve hangi oranda uygulandığı, bu çalışmada belirsizdir.

Yapılabilecek en önemli tespit ise ders programları incelenen dört üniversitede de ortak eksiklik çeviri amaçlı kullanılabilmesi için verilmesi gereken Bilgi Teknolojileri Derslerinin teknoloji yetisini kazandırmak için çok yetersiz kaldığı ve acilen bu derslerle ilgili müfredatın yeniden gözden geçirilmesi gerekliliğidir. Günümüzde teknolojinin her alanda ve meslek alanlarına olumlu etkisi yadsınamaz. Bu durum çeviribilim alanında da geçerlidir. Daha ileride gidilerek çeviri teknolojilerine hakim olmayan bir çeviribilim mezununun, tam bir çevirmen olamayacağı aktif olarak çeviri eyleminin içinde bulunan kişiler tarafından ifade edilmektedir.

Çeviri edincini geliştirmeye yönelik derslerin çeviri olgusunun çok yönlülüğünden dolayı sadece birkaç yetinin gelişmesine ağırlık verilmemeli ve tüm yetilerin birbirlerine aşağı yukarı eşit oranda edindirilmeli ve bu edim sürecinde teknoloji yetisinin geliştirilmesine yönelik derslere gereken ağırlık verilip daha sonrasında uzmanlaşmaya yönlendirilmelidir.

Kaynakça

Amman, M. (2008). Akademik çeviri eğitimine giriş. (Çev. D. Ekeman) İstanbul: Multilingual.

Çakır A., (2006) Sözlü çeviri ve çeşitleri. Deyişbilim Sempozyumu Bildirileri

Eruz, S. (2003). Çeviriden çeviribilime. İstanbul: Multilingual.

Gündoğdu, M. (2004). Çeviribilimde kuram-uygulama ilişkisi. 4. Uluslararası Dil, Yazın ve Eğitimi Anabilim Dalı.

Salman Y.(1996) . Yazın Çevirmenin Dilsel Donanımı. Dilbilim Araştırmaları, Ankara: Hitit

<http://www.transint.boun.edu.tr/?q=node/12>

<http://www.mtb.hacettepe.edu.tr/>

<http://www.yeditepe.edu.tr/bolumler/ceviribilim/ders-programi>

<http://www.halic.edu.tr/fen-edebiyat-fakultesi/mutercim-tercumanlik.program>